

Landskap: Halland Upptecknare: Erik Andersson, Eksjöberg
Härad: Tönnersjö Berättare: Irigfrid Jönsson, Timlingsdalen
Socken: Tönnersjö Berättarens yrke: lantbrukare
Uppteckningsår: 1965 Född år 1890 i Tönnersjö

Broadling s. 1-10.

LUF 127

BIODLING.

Uppgifterna avser Tönnersjö socken och tiden omkring 1900 fram till nuvarande tid.

Biodlarna har minskat kollosalt sedan sekelskiftet. Den tiden hade nästan alla bi. Orsaken till denna förändring har haft flera orsaker. Bina dog ut. Det fanns regniga somrar - då bina inte gav något. Tjuvbin lockde de "odlade" med sig på rymning. Biskötsel bedrives numera yrkesmässigt (inte i betydelsen huvudnäring). Yrkeskategorier som varit biskötare: jordbruksare, men också hantverkare. (I Breared, grannsocnen i norr fanns biodlareförening och det fanns tönnersjöbor som hörde till denna. Jordbruken som ägnade sig åt biskötsel voro småbruk på (upp till 25 tunnland), men också medelstora på 25-30 hade bi. Socknen omfattar mest småbruk. Bengt Jönsson, Gårdshult (skogsby i Tönnersjö) var förutom jordbruksare, intresserad biodlare. En annan intresserad biskötare (jordbruksare) var Isak Johansson, Kronoberget (uppgiftslämnare). Andra sådana: Gunnar Johansson, Bygget, Otto Karlsson, Torared och Adolf Larsson, Bökhults skola. Alla från Tönnersjö skogsbygd.- Yrkesgrupperingen beträffande biodlare är ungefär densamma som förr. Det fanns mera bi innanxhultet betodlingen och sockerproduktionen i landet kommit igång. T.ex. på 1870-talet. Sigfrid Jönsson berättar följande: "Per Jansson på Pudabygget (grannen till Sigfrids föräldrar) köpte inget socker.

12/11-65

BIODLING.

i min barndom (omkring sekelskiftet alltså). Per Jansson så: Min farmor hade så många bi." Pers farmor hette Karin och dog 1846. Hon hade bi i Karaskogen och Ulvered (bebyggelse i Veinge, grannsocknen i söder). Hade lämnat ut bi och kupor till handlande i honung. Jan Jakobsson, fadern till omnämnde Per Jansson och den som köpt Pudabyget hade också sk. "bihave". (bigård). Hustrun (Pers mor) hette Sanna och hon sa: "Här är min själv bitur på Pudabygget." En kallad Johanna Elna' hade lämnat dit bi och bar mycket honung därifrån.

Biodlingen har allt mer blivit en hobbyverksamhet. Antalet bikupor hos odlarna ha varierat, men minimum har nog varit 5-6 stycken. Men 8-10 var något ganska vanligt förr. Overallt idkades biskötsel den tiden. Det har blivit en kolossal tillbakagång när det gäller jordbruken. Som intresserade biodlare nämner Sigfrid syskonen Otto och Emma Karlsson (senare Larsson), Torared och i senare tid Rudolf Johansson, Bjärsahult. Man ägde inte bi gemensamt, men ändå kunde en ägare överlämna bisamhället till en annan, som fick sköta dem, varefter man så delade honungen med hälften var. (Liknande förfaringssätt med får på orten, för den som saknade tillräckligt med bete). Ifråga om bin har detta halverande existerat ända till 1930-talet. Det berodde på folkets fattigdom, kan man säga detta förfaringssätt. Men det hängde också ihop med folktro när det gällde bina.

BIODLING.

Man trodde att inhysesmannen hade bitur. Biödling har förekommit någon gång som huvudnäring för ägaren, men det har varit i senare tid. Dessa exempel härrör dock inte från Tönnersjö. Men en vägarbetare Janne Lundqvistsson, Skedala (Simlångsdalens kommun norr om Tönnersjö) har bedrivit yrkesmässig biskötsel.

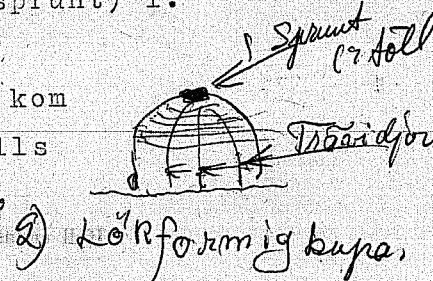
Ihåliga, event. urholkade stockar som bibostäder har inte förekommit.

Däremot halmkupor. Men inte liggande. Halmkuporna benämndes bikupor. Omnämnde Janne var styv kuptillverkare. I Veinge, invid sockengränsen, hemmanet Ön i Ulvereds skogsby fanns enkuptillverkaren han hette Henning Johansson. Vid tillverkningen drog man ut ogräset ur råghalmen (man gjorde kuporna av råghalm) (Andra kupmakare var Korg-Ola och Korg-Johan, ~~xemx~~ ett par bröder, bosatta i Allared, Veinge. De gjorde också korgar samt halmmattor). Vid kuptillverkning ~~xkörjades~~ skar man remor eller vidjor av trä, när det gällde lökformiga bikupor (se bild!). Sedan flätade man halm och började upptil vid hålet, där man satte en "töll" (stor kork-sprunt) i.

Bina började sätta honung vid "töllen".

Man fätade halm allt mer utvidgat tills man kom till mitten, då man sedan höll samma vidd tills man kom till botten. På kvällen, om sommaren, kunde man höra hur det stod till i kupan.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

BIODLING.

"Knappra" de kunde man vara säker att de blev i kupan- voro de tysta voro de flygfärdiga. Man satte s.k. spjäll i flustret vid svärmingstillfället. Visen som är större kunde inte komma ut, men väl bina f.ö. Ett hinder för svärming. Spjället, ett slags galler, hindrade också att humlor kröp in i kupan. Kors av pinnar användes ~~ukring~~ i mitten av kupan, så att inte honungskakorna föll ner. Kransar användes när det gällde inhysa flera bi. Förut ~~var~~ är nämnt s.k. lök-formiga bikupor; det fanns också och troligen mest kupor i form av stympad kon (se figur 1 !) Flyghålet var fram till och avlängt.

Bottnen på kupan såg ut som ett trädgolv. Det fanns flusterbräde. Man använde fur och gran till botten. Kupan tätades med färsk köödsel. Lera och grus ibland på slätten. Vid regn kunde köödseln rinna bort. Väl torkat lufttätt. Som skydd mot regn användes en halmkåpa utanpå kupan. Också tjärpapp (takpapp) användes som regnskydd sommartid. Mot kyla användes också halm utanpå kupan. Som "överrock". Kupans halm hölls samman förr med kvist (alltså av buskar), men på senare tid av täckeestråd. Vintertid användes också i bland- säckar under kupans botten. Bikupor användes än. Halmkupor har använts som fångstkupor. Men sådant var och är olagligt påstod Sigfrid. Den som först använde bihus i trakten var Bengt Jönsson, Gårdshult ~~xxxxxx~~ eller som det nu skrives Gårdsilt. Janne Ludvigsson i Roshult (By i Tönnersjö, men sedan några år sedan vid kommundelning i Simlångsdalen.).

BIODLING.

tillverkade bikupor. Roshult var en skogsby och biskötseln eller rättare biodlingen var mer omfattande i skogsbygden än slättbygden, vilket berodde på ljungdraget.

Bikuporna varo placerade vid boningshuset i trädgården och vettande mot öster eller söder- aldrig mot norr eller väster. Stället där de stod kallades bigården. Kuporna kunde flyttas när det blev svärmar på. Bigården var ofta omhägnad. För att inte kreaturen skulle stövla in där. I regel stod kuporna på en träbänk. Någon gång kunde kupan vara placerad på en grov stolpe. Men det var ett sämre sätt..

Man strök tjära på bänkbenen för att hålla mössun och råttor från bina. Mot myror och event. insekter satte man samma ben i vatten. Sigfrids far förfor på det sättet. Far i huset eller den biintresserade skötte bina. Eller med hjälp av den senare. Ungefär detsamma i dag.

Man skyddade sig mot bina vid stockning med slöja eller nät. Man rökte dem vid slakt. Nu behövs ej detta. Finns annan metod. Bikuporn rengjordes tidigt på våren. Vid flygtidens början. Rengörningen skedde medelst borstning. Ingen bestämd dag för rengöringsprocessen. Passade när kölden "slagit" sig, d.v.s. mildväder eller så. Ingen risk för stick. Det kunde ske i mars vid varmt väder. Bina kunde vara ute fast det låg snö, men de brukade ofta bli yra och "förvillade" och föll ner i snön. Bina fodrades. Med sockerlösning eller honung.

Minns inte om man gav bina vatten-troligtvis inte.

ACC. N:R M. 16298:6. LUF 127

BIODLING.

Förlörade ett samhälle visen kallades det Viselöst. Var dömt att dö om inte ny vise skaffades. I vissa fall kunde man köpa vise och då fortlövde samhället. Man kunde också förädla bina genom korsning. Visar kunde också alstras. Bisamhällen som skulle övervintra varo tunga (av honung). Ibland vid tung kupa togs kransen bort. I september brukade man slakta bin. Vid slaktning kupan med fdertullen (sprunten) upp och ner omgjordat med väv bemängt med honung eller sockerlösning - man droppade på det med tesked-. Förut hade man så gjort ett hål i marken dit bina skulle ner. En trästicka med trase och svavel som tändes på. Röken kom bina att dö. Det var djurplågeri och tillåtes ej nuförtiden. Bisamhällena fick bli 5-6 år gamla. på sin höjd.

Det fanns två "bivisor"... Vid svärmling sjöng gamle visen: "Ut, ut..."

Andrs visan lös: "Kvar, kvar..." Sådant kunde man (om man lyddes väl) höra från bikuporna vackra sommarkvällar.... Nordsvenska bi varo ganska vanliga. Innan man tog in bin i kuporna gnodde man dessa rena med granris eller björkris med löv Björklöv något begärligt för bina. Fnöske bankades ut. Korsen insattes. Utan dessa lätt för kakorna med honung att falla ner. Man smorde ej kuporna. Att få bina att trivas använde man som nämnt björklöv vid rengörning. Har ändrats sen dess. Bina hade bl.a. möss, myror och humlor som fiender.

Myrorna värst.- kunde förstöra bisamhällena. Så förekom tjuvbin (vildbin) Men bina förstod o. hjälptes åt att döda dessa inkräktare.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

BIODLING.

På grannstället mjölade man med ärtmjöl i kupan - någon slags kontroll. Det fanns ofta vildbin i ihåliga träd. Många personer tog mycket sådan vildhonung- ett tillskott för hushållet. Man visste inte om några åtgärder mot sjukdom hos bina, så långt Sigfrid vet.

Däremot förekom bidöd tillföljd av någon bisjukdom. Smittan överfördes genom begagnade kupor och vid en auktion vågade man ej sälja smitt-kuporna. ~~xxxx~~

Ett samhälle kallades bisamhälle. Bina kallades som är vanligast, vise, drönare och arbetsbin. Deras arbete med att samla honung och pollen kallades bidrag. Binas bygge:Bikakor. Det var mest nordsvenska bi i bygden.Om våren samlade bina honung mest till yngeluppfödandet. Om hösten samlade man för vinterns födoföråd. Bina arbetade bäst på högsammaren, var allmänna meningen. Första draget var å sälgen ,tidigt om våren. Grannen blev en gång förargad över att Sigfrid högg ned sådana buskar vid åkerkanterna- det var ju något för hans (grannens) bi.

Vid svärmling radade ofta en stor svärm ut- de hade fått visen med. De kunde då sätta sig i ett stort träd och det kunde vara ett "öde" (svårt i hög grad) att fånga in dem. Detta tillgick så att man hade ett lakan över bina och kupan ,som de skulle in i. Det skulle vara vänt mot solen som drog.Symptom att en kupa skulle svärma:Bina virvlade omkring i luften.Märktes på kvällarna.Oväsen fördes under svärmlingen.

BIODLING.

Bästa sättet att få en svärm att sätta sig var att kasta våt mosså på den. Många sprungo efter en svärm för att få en svärm att sätta sig. Ägaren till en svärm var den som den flytt ifrån. Man flyttade en svärm från en kupa till en annan genom en håla i marken. Kupan skulle ned ett spadmål i marken och med jord omkring så att ingen öppning för rymning fanns. ~~Till~~

Skattningen skedde om hösten. Man skiljde honungen från vaxet medelst en grov väv- en säck. Kramades så ut honungen ur säcken i ett fat. ~~skungor~~ Honungsslungor kom i bruk för 30-40 år sedan.- minst.

Honungen användes som sötningsmedel. Också till kaffet när sockret var slut. Samt när smöret var slut istället för detta. Men också ovanpå på smörgåsen- en delikatess. Alltså som pålägg. Samt ibland vid tillverkning av dricka. Vatten bland vaxet (sköljning) kallades "hanakavann" ("hanak"= den gamla sydhalländska benämningen för honung) och var rätt så gott. Honung vid bakning kände min sagesman ej till , men väl vid förkyllning. F.ö. som läkemedel okänt. Honungen förvarades i burkar, helst av bleck. Olika kvaliteér fanns. Slungad honung bättre och renare. Det fanns litet vax med i den kramade honungen.

Avkastningen av ett samhälle kunde vara 20-25 ja ända till 30 kg. Man sålde honung på terget ~~nåh~~ Samtidigt -kanske- man sålde smör. Honungspriset har verkat stimulerande på biodlingen. Halmstad var ~~med~~ främsta avsättningsplatsen.

ACC. N:oR M.16298:9 L U F 127

BIODLING.

Inte så många sålde till stan. Man sålde mer till handlarna på landsbygden.

Vaxmängden pr samhälle kan min sagesman ej ange. Vaxet har använts till vaxljus och att vaxa tråd med. Trotsigen även som läkemedel. Sigfrids mor stöpte vaxljus, mest före jul. Annars när det var tillräckligt med vax. Vaxljus var drygare än talgljus. Vid stöpningen användes en kärna och till ~~vax~~ veke användes s.k. lysevekagarn. Så använde man träpinnar för doppning.

Breareds biodlareförening var bl.a. Bengt Jönsson, Gårdsilt, medlem av 1908. (Till den hörde brearedbonnax smeden Alfred Eliasson, Sutarebo, pionjär som biodlare på sin ort) Honungspriset den tiden kr 1-1:50 pr kg. Verksamheten har bedrivits bra. Biodlartidningen har bl. a. gett instruktion och stimulans. Sen 60 år tillbaka.

+

Bina stack den som kom för nära dem. Särskilt arga voro de om man var svettig. Medel mot bistick var Lazarin och Lazarol samt Salubrin. Bistick ansågs som botemedel mot värk. Bina uppskattade skötarna. Somliga personer ansågs ha tur med bi. En sådan kallades "Bikung". Likaså blev det - alltså - för den som ägde många bi. Benämningen lever kvar, men ingen utpekas. Hittade bin ansågs det särskild tur med. Också tur med bin som hade två ägare, rättare till avkastningen.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

9

ACC 101

ACC. N:R M. 16298:10. L U F 127

127

BIODLING

Köpta bin hade väl ingen betydelse, men stulna var det otur med. Om biägaren dog kunde man ibland tro: "Nu dör bien..." En historia, drastisk i sitt slag berättas. En biodlare fick ~~en~~ en gång tre av sina kupor (och bisamhällen) uppbrända av en ogärningsman. Denne ~~hade~~ hade trodde man, haft fotogen till hjälp.

Man trodde sig veta vem mannen var. Han skulle vara identisk med den förberett ett attentat med dynamit under golvet på ett ställe i Tönnersjö skogsbygd. Till all lycka omkom eller skadades ingen människa vid detta nidingsdåd, som antagligen var en hämndeakt.

Vid svärmling sprutade man ibland vatten på bisvärmens för att hejda denna. Förr svärmlade bina ofta- tyder på varma somrar. Sigfrid (liksom andra) stockade bina med matsked, helst av horn. Svärmling kunde förekomma ända in på första dagarna av augusti. Tyska och italienska bin importerades till bygderna. De var mörkare än de svenska. "EIKUNGEN XIX
En bihistoria: "Bikungen" Knut Bengtsson, Kullen, Tönnersjö, var en gång (det var på 1800-talet) som ung (och hjälpte till på ett höstagille. Han vilade middag ända till "meafton (tredraget på e.m.) Då kom han från sin viloplats med ursäkten att han stockat bi, vilket var en s.k. nädlögn. Han hade sovit. Skulle ha hänt på 1840-talet. Knut dog 1904. - En bikupa kostade för 50-60 år sedan 1:50 kr.

1

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND